

تحلیل سیاست‌های بودجه‌ریزی سلامت در راستای دستیابی به پوشش همگانی سلامت در ایران و

ارائه راهکارهای سیاستی

چکیده

مقدمه: پیشرفت در مسیر پوشش همگانی سلامت نیازمند و متکی به منابع دولتی است. از این‌رو در سال‌های اخیر، به طور قابل توجه و فزاینده‌ای پذیرفته شده‌است که بودجه‌ریزی و مدیریت مالی عمومی قوی به عنوان پیش‌شرط اساسی و یکی از عوامل پیشبرنده ضروری برای تسهیل حرکت در این مسیر است. این اهمیت و نیز خلاء وجود شواهد مقتضی و مستدل مبتنی بر توجه به سیاست‌های بودجه‌ریزی سلامت شامل تدوین و تصویب تا اجرا و نظارت بودجه در مسیر تحقق اهداف پوشش همگانی کشور، موجب گردید این مطالعه به تحلیل سیاست‌های این حوزه بپردازد و راهکارهای سیاستی را برای دستیابی به این اهداف ارائه دهد.

روش پژوهش: پژوهش حاضر از نوع کیفی و تحلیل سیاست است که طی پنج مرحله انجام شد. ابتدا راهکارهای مختلف بودجه‌ریزی سلامت در مسیر دستیابی به پوشش همگانی سلامت در سایر کشورها با استفاده از مرور حیطه‌ای نظام‌مند شناسایی شدند. در دو گام بعدی با استفاده از مستندات و شواهد و مصاحبه با ۱۳ نفر از افراد آگاه، سیاست‌ها، فرآیندها، چالش‌های موجود و راهکارهای اولیه در چرخه بودجه‌ریزی سلامت و با استفاده از روش مرور اسنادی و نظرسنجی از ۲۳ تن از خبرگان وضعیت بودجه‌ریزی سلامت در مسیر تحقق پوشش همگانی با استفاده از بخش مدیریت مالی ماتریس ارزیابی تامین مالی شناسایی شد. گام تحلیل محتوا، بافتار، فرآیند و بازیگران مهم‌ترین سیاست‌های بودجه‌ریزی سلامت با چارچوب مثلث سیاست‌گذاری سلامت از طریق مصاحبه با ۱۵ نفر از افراد آگاه انجام شد. در نهایت، با جمع‌بندی راهکارهای احصاء‌شده از مراحل قبلی، شناسایی راهکارهای سیاستی منتخب در جهت بهبود بودجه‌ریزی سلامت در دستیابی به پوشش همگانی به روش دلفی دو مرحله‌ای با مشارکت تعدادی از صاحب‌نظران انجام گرفت.

یافته‌ها: یافته‌های بخش مرور نشان داد که اقداماتی نظیر استقرار بودجه‌ریزی برنامه‌ای و عملکردی، سیستم یکپارچه اطلاعات مدیریت مالی، روش‌های پرداخت مبتنی بر خروجی و نتیجه جهت بهبود بودجه‌ریزی سلامت در مسیر پوشش همگانی عموماً در کشورهایی با درآمد متوسط و کم‌درآمد دیده‌شده‌است. در ادامه، یافته‌های بررسی شواهد، نشان‌دهنده دستاوردهای نسبی و گاه مقطعی بودجه‌ریزی سلامت کشور در مسیر پوشش همگانی در ۵۲ سال اخیر بوده‌است. برخی از چالش‌ها به تفکیک مراحل بودجه‌ریزی شامل نامناسب بودن ساختار بودجه، وجود تعارض منافع و فساد و تخلف (تدوین)؛ پیچیده بودن فرآیند تخصیص و نبود اثربخشی در تخصیص‌ها (اجرا) و نیز عدم اعمال نظارت‌های اثربخش و شفافیت نامطلوب گزارشات (نظارت) بود. راهکارهای اولیه مانند انجام برآوردهای معتبر منابع و مصارف، تقویت شفافیت مالی و نیز ایجاد بستر الکترونیک یکپارچه اطلاعات مالی طی مصاحبه احصاء گردید. نتایج حاصل از ارزیابی وضعیت بودجه‌ریزی نشان داد که کشور در سطح «در حال پیشرفت» قرار داد که سطح دوم از چهار سطح تعالی سیستم‌های بودجه‌ریزی در مسیر پوشش همگانی محسوب می‌گردد؛ که پیشنهاد مشخص این ارزیابی، لزوم اعمال اصلاحاتی برای بهبود شرایط موجود بود. در ادامه با تحلیل مهم‌ترین سیاست‌های بودجه‌ریزی سلامت، محتوای سیاست‌ها و هدف-گذاری آن در مسیر پوشش همگانی، از سوی خبرگان تاحدی مناسب ارزیابی گردید. نقطه قوت فرآیند سیاست‌ها، در دستورکار قرارگیری سیاست‌های مرتبط و نقطه قابل تامل، اجرا و ارزیابی آن‌ها بود. بافتار شکل‌گیری سیاست‌ها، طیف گستردگی از موضوعات نظیر حمایت دولت از بخش سلامت به عنوان عوامل وضعیتی تا فرهنگ مصرف‌گرایی در عوامل فرهنگی و پیشرفت فناوری‌های اطلاعاتی در حیطه عوامل ساختاری را شامل شد. ذی‌نفعان کلیدی که بخش عمده آن‌ها بازی‌گردانان سیاست‌ها بودند، نقش دوگانه‌ای در تدوین، اجرا و ارزیابی سیاست‌ها داشتند. همچنین براساس یافته‌های حاصل از مرحله شناسایی راهکارها، استقرار کامل بودجه‌ریزی مبتنی بر برنامه و عملکردی و حسابداری تعهدی، ایجاد نظام اولویت‌بندی تخصیص و بازطراحی فرآیند جریان وجوه، طراحی و

استقرار سیستم یکپارچه نظارت بودجه‌ای و نیز آموزش مداوم کارشناسان و تصمیم‌گیران این حوزه و افزایش تعهد آن‌ها از جمله راهکارهای سیاستی بهبود بودجه‌ریزی سلامت در مسیر پوشش همگانی در ایران بودند.

نتیجه‌گیری: حوزه بودجه‌ریزی سلامت در کشور یکی از زمینه‌هایی است که طول سال‌ها تلاش در مسیر دستیابی پوشش همگانی مورد غفلت واقع شده‌است. تنوع و گستردگی چالش‌ها و به‌دنبال آن راهکارهای سیاستی منتخب گویای این موضوع است؛ در نتیجه، می‌بایست اصلاحات اساسی و فوری در این زمینه اعمال شود. گروهی از این اصلاحات در حوزه اختیارات سیستم سلامت نیست و می‌بایست در سطح کلان مدیریت عمومی کشور به آن پرداخته‌شود. از سوی دیگر، توجه ویژه به ذی‌نفعان اصلی و سایر موضوعات فرابخشی موثر بر مدیریت مالی عمومی سلامت، در طی اعمال اصلاحات این حوزه بسیار توصیه می‌گردد.

کلیدواژه: بودجه‌ریزی سلامت، مدیریت مالی عمومی، پوشش همگانی سلامت، تحلیل سیاستگذاری، مرور حیطه‌ای نظام‌مند